

**REFLEKSIV AMALIYOTNI TALABALARNI KASBIY FAOLIYATGA
TAYYORLASHGA INTEGRATSIYA QILISH****Raxmatova Shaxnoza Oybek qizi***Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy
pedagogika universiteti tayanch doktoranti
e-mail; raxmatovashaxnoza01@gmail.com***Annotatsiya**

Mazkur ishda talabalarning kasbiy faoliyatga tayyorlanish jarayonida refleksiv yondashuvdan foydalanishning nazariy asoslari va texnologik yondashuvlari yoritilgan. O'quvchilarda refleksiv fikrlash, o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi usullar ko'rib chiqilgan. Refleksiv ta'lim texnologiyalarining afzalliklari va ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: refleksiv yondashuv, refleksiya, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik texnologiyalar, integratsiya

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические основы и технологические подходы к профессиональной подготовке студентов на основе рефлексивного подхода. Анализируются методы, способствующие формированию у обучающихся навыков рефлексивного мышления, самоанализа и самооценки. Освещаются преимущества рефлексивных образовательных технологий и возможности их интеграции в учебный процесс.

Ключевые слова: рефлексивный подход, рефлексия, профессиональная подготовка, педагогические технологии, интеграция.

Annotation

This article explores the theoretical foundations and technological approaches to preparing students for professional activity through a reflective approach. It examines methods that promote the development of reflective thinking, self-analysis, and self-evaluation skills among learners. The advantages of reflective educational technologies and their integration into the learning process are highlighted.

Keywords: reflective approach, reflection, professional preparation, pedagogical technologies, integration.

Refleksiv amaliyotni talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoniga qo'shish o'z-o'zini anglash, moslashuvchanlik va kasbiy identitetni shakllantirish uchun tobora muhimroq deb e'tirof etilmoqda. Refleksiv yondashuvlar — tuzilgan faoliyatlar, yozma ishlar va fikr-mulohazalar orqali — talabalar uchun nazariya va

amaliyotni bog'lash, bandlik imkoniyatlarini oshirish va umr bo'yi o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Refleksiv yondashuv asosida talabalarning kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni o'ziga xos bosqichlarni o'z ichiga oladi. Yangi g'oyalarni izlash bosqichida ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish, mehnat bozorining talablarini chuqur tahlil qilish, kasbiy faoliyatga oid dolzarb muammolarni aniqlash va yechim izlashga alohida e'tibor qaratiladi. Talabalarda reflektiv fikrlash, o'z-o'zini baholash va kasbiy o'sishga yo'naltirilgan fikr yuritish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada pedagogik faoliyatga tayyorlanayotgan bakalavr talabalarida refleksiv kompetensiyani shakllantirish, ularning kelgusidagi amaliy faoliyat samaradorligini oshiradi. Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqolada refleksiv yondashuvning mohiyati, ta'lim jarayoniga tatbiq etish usullari va uning kasbiy tayyorgarlikka ta'siri yoritiladi.

Refleksiya tushunchasi, uning ta'lim tizimida ya'ni o'quvchi talabalarning o'rganish bilim olish sohalariga ta'sirini juda ko'p olimlar tadqiq etgan bo'lib, quyida bir nechtasini ko'rib chiqamiz. Amerikalik olim Dewey refleksiya haqida eng muhim fikrlarni bildirgan va bo'yicha asar yozgan. "Dewey refleksiyani shunchaki fikrlash jarayoni emas, balki shaxsning o'z tajribasi ustidan ongli, maqsadga yo'naltirilgan tahlil deb ta'kidlaydi. Unga ko'ra, refleksiya muammo paydo bo'lganda boshlanadi va shaxs tajribani anglab, uni qayta tushunishga harakat qiladi." [1] U refleksiyaning ta'limdagi o'rnini qimmatli ekanligiga alohida urg'u qaratadi. "Schön refleksiyaning professional rivojlanishdagi ahamiyatini ta'kidlab, uni 'action jarayonidagi refleksiya' va 'actiondan keyingi refleksiya'ga bo'ladi. Unga ko'ra, mutaxassis faoliyat davomida vaziyatni tahlil qilishi bilan birga, ish tugagach ham o'z amaliyotiga tanqidiy nazar tashlab, uni takomillashtirishga intiladi." [2].

Refleksiv o'rganish talabalar tajribalarini tahlil qilishga, nazariyani amaliyot bilan bog'lashga va muammo hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi. Bu kasbiy identitetni shakllantirishni, metakognitiv ko'nikmalarni va o'ziga ishonchni mustahkamlashni qo'llab-quvvatlaydi. Shuningdek, emotsional tartibga solish va axloqiy qaror qabul qilishni ham rivojlantiradi. Faoliyat jarayonida amalga oshiriladigan refleksiya (reflection-in-action) va faoliyatdan keyingi refleksiya (reflection-on-action) chuqur o'rganish hamda kasbiy o'sish uchun muhimdir. Kasbiy tayyorgarlikda yangilik kiritish bosqichi esa refleksiv yondashuvga asoslangan texnologiyalarni tanlash, ularni dars jarayoniga moslashtirib loyihalashtirish, tanlangan metodlarni sinab ko'rish orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonda portfoliodan foydalanish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, hamkorlikda o'rganish va refleksiv yozuvlar yuritish kabi metodlar samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Samarali refleksiv amaliyot kundalik (journal), tuzilgan fikr-mulohaza, portfoliolar va hamkorlikdagi o'rganishni o'z ichiga oladi. Talabalarni yuzaki refleksiyadan tanqidiy refleksiyaga o'tkazishda takroriy mashg'ulotlar, baholash va

konstruktiv fikr-mulohaza muhim ahamiyatga ega. Tengdoshlik va murabbiylik qo'llab-quvvatlashi hamda refleksiv faoliyatlarning dasturga dastlabki bosqichdan integratsiya qilinishi natijalarni yaxshilaydi. Biroq, vaqt cheklovlari, qarshilik va turli fanlar uchun moslashgan yondashuvlar zarurati kabi muammolar ham mavjud. Yakuniy bosqichda refleksiv kompetensiyalarni mustahkamlash, talabalarning kasbiy identifikatsiyasini shakllantirish, ularni mustaqil faoliyatga tayyorlashga qaratilgan psixologik-pedagogik ishlar olib boriladi. Shu bilan birga, maqolada refleksiv ta'limning asosiy tamoyillari, dialogik muloqot asosidagi o'qitish shakllari va talabalarda refleksiv madaniyatni rivojlantirish mexanizmlari yoritib beriladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida talabalarning mustaqil fikrlashi, kasbiy mas'uliyatni his etishi va o'z faoliyatini tahlil qilishga tayyor bo'lishi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa ta'lim jarayonida refleksiv yondashuvdan foydalanish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Refleksiya – bu shaxsning o'z fikrini anglash, baholash, tahlil qilish va takomillashtirishga qaratilgan ichki intellektual jarayondir.

Refleksiv amaliyotni talabalar kasbiy faoliyatiga integratsiya qilish ularning professional rivojlanishi, o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalari va tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Bunday yondashuv talabalarga o'z tajribalarini ongli ravishda qayta ko'rib chiqish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda kelgusida faoliyatni takomillashtirish uchun zarur strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Refleksiya o'quv jarayoniga turli metodlar orqali singdirilishi mumkin bo'lib, ularning har biri talabaning metakognitiv va professional kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Eng ko'p qo'llaniladigan usullardan biri – refleksiv kundaliklardir. Talabalar har bir amaliy mashg'ulot yoki darsdan so'ng o'z tajribalarini, his-tuyg'ularini va xulosalarini yozib boradilar. Bu jarayon ularning o'z faoliyatiga tanqidiy qarashini kuchaytiradi. Shuningdek, refleksiv esse va yozma tahlillar talabadan aniq vaziyat yoki faoliyatni chuqur tahlil qilishni talab qiladi, bu esa professional fikrlashni rivojlantiradi.

Portfoliolar talabaning o'quv davrida bajarilgan ishlarini va refleksiyalarini tizimli ravishda jamlab, uning kasbiy o'sishini ko'rsatadi. Bu metod talabaning uzoq muddatli rivojlanishini kuzatish imkonini beradi. Amaliy faoliyatdan keyin o'tkaziladigan guruh muhokamalari esa talabalar o'rtasida tajriba almashish, fikrlarni himoya qilish va boshqalarning nuqtai nazarini tinglash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Refleksiv amaliyotning muhim komponentlaridan biri – mentor yoki o'qituvchi bilan refleksiv suhbatlardir. Ushbu suhbatlar talabaning faoliyatini chuqur anglashiga, muammolarni aniqlashiga va ularni hal etish bo'yicha yangi yondashuvlar ishlab chiqishiga yordam beradi. Bundan tashqari, pedagogik va amaliy yo'nalishlarda video yoki audio orqali o'z faoliyatini tahlil qilish usuli ham keng qo'llaniladi. Talaba o'z faoliyatini ko'rib, uni tahlil qiladi va refleksiv xulosa chiqaradi, bu esa professional

ko'nikmalarni yanada mustahkamlaydi. Rolli o'yinlar va simulyatsiyalar real kasbiy vaziyatlarni modellashtiradi va ulardan keyingi refleksiya esa talabalarning muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, o'z-o'zini baholash va tengdoshlik fikr-mulohazalari talabalarni mas'uliyatli bo'lishga, o'z faoliyatini objektiv baholashga va boshqalardan o'rganishga undaydi.

Xulosa: Bakalavr bosqichidagi talabalarning kasbiy tayyorgarligida refleksiv yondashuvni qo'llash zaruriy hisoblanadi. Bu yondashuv nafaqat bilim olishni, balki o'z faoliyatini ongli tarzda boshqarish, tahlil qilish va takomillashtirishga undaydi. Refleksiya asosida tashkil etilgan ta'lim samaradorlikni oshirib, talabalarda mustaqil fikrlash, mas'uliyat va kasbiy tayyorgarlikka tayyorlikni kuchaytiradi. Kelgusida bu yo'nalishda refleksiv metodikalar bo'yicha maxsus o'quv kurslari ishlab chiqish, o'quv dasturlariga moslashtirish va o'qituvchilarning malakasini oshirish orqali yanada kengroq natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey, J. (1933). *How We Think*. Boston: D.C. Heath.
2. Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.
3. Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
4. Argyris, C., & Schön, D. (1978). *Organizational learning: A theory of action perspective*. Reading, MA: Addison-Wesley.
5. Larrivee, B. (2000). Transforming teaching practice: Becoming the critically reflective teacher. *Reflective Practice*, 1(3), 293–307.
6. Mann, K., Gordon, J., & MacLeod, A. (2009). Reflection and reflective practice in health professions education: A systematic review. *Advances in Health Sciences Education*, 14, 595–621.
7. Kember, D., McKay, J., Sinclair, K., & Wong, F. (2008). A four-category scheme for coding and assessing the level of reflection in written work. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 33(4), 369–379.
8. Ryan, M., & Ryan, M. (2013). *Teaching reflective learning in higher education: A systematic approach using pedagogic patterns*. London: Bloomsbury.
9. Atkins, S., & Murphy, K. (1993). Reflection: A review of the literature. *Journal of Advanced Nursing*, 18(8), 1188–1192.
10. University of Oxford. (2020). *Reflective practice in education*. Retrieved from <https://www.education.ox.ac.uk/>
11. Harvard Teaching & Learning Center. (2021). *Reflective practice for teachers*. Retrieved from <https://otl.harvard.edu/>
12. Higher Education Academy. (2014). *A toolkit for reflective learning*. Retrieved from <https://www.heacademy.ac.uk/>
13. MindTools. (2022). *Reflective practice: Improving your skills through reflection*. Retrieved from <https://www.mindtools.com/>
14. University of Edinburgh. (2019). *Reflection and reflective writing*. Retrieved from <https://www.ed.ac.uk/>